

וירא ב

נענשו מדין עיר הנדחת¹⁰ (כמובן מירור-שלמיי ותוספתאי¹¹), ולכך נשרפו (כדין עיר הנדחת¹²), משא"כ אדמה וצבויים לא היו יכולות להיות נידונות מדין עיר הנדחת, כפסק המשנה¹³ שאין עושין ג' עיירות עיר הנדחת, ולכן רק נהפכו.

והנה חילוק זה בין עונשן של סדום ועמורה לאדמה וצבויים מוכרח גם ב-פשוטם של כתובים, דעונש שריפה (גפ' רית ואש מן השמים) נזכר רק בסדום ועמורה, ובהפרכת הערים נאמר "ויהפוך את הערים האל" (וקאי על ד' הערים, וכן¹⁴ מפרש¹⁵) – וא"כ יש לעיין, מהו הטעם ע"פ פשוטו של מקרא לחילוק זה?

ומובן, שביאור הנ"ל של הצפע"ג אינו ענין לפשוטו של מקרא, כי ע"ד הפשט – (א) עיקר העונש של סדום ועמורה לא ה' מחמת חטא עבודה זרה¹⁶, אלא (ב-) לשון הכתוב¹⁷ לפי ש"ד עני ואביון לא

א. וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש ג' ויהפוך את הערים האל ואת כל הככר ואת כל יושבי הערים ג'.

ובפרש"י עה"פ¹⁸, דמ"ש "ויהפוך את הערים האל" קאי לא רק על סדום ועמורה שזוכרו בפסוק שלפניו, אלא על כל ארבע הערים שבככר¹⁹, וכמפורש בפ' נצבים²⁰, "כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים" [ואף שלעיל²¹ פרש"י שחמשה כרכים היו בככר (והם חמשת המלכים שזוכרו בפ' לך²², סדום ועמורה אדמה וצבויים וצוער), רק ארבע מהם נהפכו, כי המלאך הסכים לבקשת לוט "בלבתי הפכי את העיר (צוער)"²³, כמבואר במפרשים²⁴].

ומבאר בצפנת פענח (להרגצובי) עה"ת טעם החילוק בין עונשן של סדום ועמורה לאדמה וצבויים, שהראשונות נשרפו באש מן השמים, ואילו אדמה וצבויים רק נהפכו – כי סדום ועמורה

(10) ראה גם אלישיך פרשתנו כאן.

(11) סנהדרין פ"ה ה"ח.

(12) סנהדרין פ"ד, א.

(13) פ' ראה יג, יז.

(14) ריש סנהדרין. ובגמ' שם טז, ב.

(15) דעכצ"ל (בפש"מ) שגם, "אדמה וצבויים"

בכלל (ולא רק סדום ועמורה שזוכרו בפסוק של-פניו), שהרי מפורש בנצבים (כנ"ל), "כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים". אלא שרש"י לא הביא כאן, ומשמע שמוכרח גם מלשון הכתוב כאן. וראה בחיי כאן. באר בשדה על פרש"י. ואכ"מ.

(16) אף שגם חטא זה ה' אצלם, כפרש"י פרי-שתנו (יט, כד ד"ה המטיר על סדום). וראה סנהדרין קט, א. רד"ק לך יג, יג (ובפרש"י לך שם "יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו").

(17) יחזקאל טז, מט. הובא בראב"ע לך שם. רמב"ן פרשתנו יט, ה (ע"ש). – וראה לקו"ש ח"ה ע' 156 הערה 45 ובשו"ת שם. ושו"נ.

(1) פרשתנו יט, כד"כה.

(2) שם, כה.

(3) ומקורו בבר' (פנ"א, ד), אלא דשם, "חמשת כרכים הללו". וראה מפרשי ביר שם. מפרשי רש"י שצוינו בהערה 8. ועוד.

(4) כט, כב.

(5) פרשתנו יח, יז. שם, כד. וראה רש"י שם, כט.

(6) יד, ב. שם, ח. וראה נח י, יט (הובא בפרש"י פרשתנו שם, יז. אלא שבנח שם לא נזכר בלע (צוער), רק "לשע" ואכ"מ).

(7) פרשתנו יט, כא.

(8) ראה רא"ם, ס' זכורו, נחלת יעקב, דברי דוד (להט"ז), דבק טוב ועוד.

(9) פרשתנו כאן (ולעיל יח, כד). נצבים שם.

העיקר, הו"ל להסתפק גם כאן בהזכרת סדום²³ (וע"ד לשון רש"י כמ"פ²⁴ גבי שליחות המלאכים, להפוך (להשחית) את סדום), ולמה הזכיר גם עמורה²⁵].

ומשמע מזה, שעיקר החוטאים היו אנשי סדום ועמורה²⁶.

וזהו גם הטעם שרק בסדום ועמורה המטיר ה' גפרית ואש, וכפרשי" עה"פ²⁷ ד, "כשבא ליסר הבריות מביא עליהם אש מן השמים", היינו שאנשי סדום ועמורה שגדל חטאם מתו ונאבדו מתוך יסורים של "אש מן השמים", משא"כ אנשי שאר הערים רק נאבדו ע"י הפיכתן.

אבל אין זה ביאור מספיק, כי מפרשי" גבי בקשת לוט, "הנהי" נא העיר הזאת קרובה לנוס שמה גו" – "קרובה ישיבתה נתיישובה מקרוב לפיכך לא נת" מלאה סאתה עדיין", "הלא מצער היא – והלא עונותי" מועטין"²⁸, מוכח, ששני הערים האחרות (אדמה וצבויים) נתמלאה

החזיקה" (וכדלקמן סעיף ג), (ב) כל דין עיר הנדחת אינו שייך בב"נ וקודם מ"ת, (ג) בפשוטו של מקרא לא נזכר הדין דאין עושין עיר הנדחת שלש עיירות, (ד) ואם מצד הסברא (כמ"ד בגמ'¹⁸ שהוא "משום קרחה"¹⁹) – הרי אין חילוק בזה בין שריפה או הפיכה, דאותה הסברא שאין לשרוף (ולהחריב) ג' עיירות, מ- חייבת ג"כ שלא להחריבן באופן של הפיכה.

ב. ויובן זה בהקדם דיוק לשון ה- כתוב²⁰ (בתחילת הענין), "ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד", דיש לעיין אמאי נזכרו (בפירוש) בכתוב רק סדום ועמורה ולא שאר ה- ערים שבכרך (ורק בפרש"י²¹ הובא שהיו חמשה כרכים).

[ברד"ק²² תי' "כי הם ראשי הממל- כות" (וג' הערים האחרות היו טפלות להן). אבל לכאורה אינו ביאור מספיק, כי א"כ הו"ל רק סדום, שהרי (בל' ה- רד"ק שם), "סדום היתה אם לכולם", וכהובא בפרש"י²³ (בטעם שאמר ה' "אם אמצא בסדום (דוקא) חמשים צדי- קים גו' ונשאתי לכל המקום בעבורם") "לפי שסדום היתה מטרפולין וחשובה מכולם תלה בה הכתוב", וכן מצינו ש- המלאך²⁴ הלך רק לסדום – וא"כ גם בנדוד²⁵, אם כוונת הכתוב רק להזכיר

(18) סנהדרין שם.

(19) ובר"ח סנהדרין שם משמע, שגם זה הוא מטעם, שמא ישמעו נכרים ויחריבו את א"י" (סנ- הדרין שם, בטעם שאין עושין עיר הנדחת סמוכה לספר).

(20) יח, כ.

(21) יח, כו.

(22) היינו, ר' לא רק המלאך שהלך להציל את לוט שהי' גר בסדום, אלא גם המלאך המשחית כו' (ראה רש"י יח, ב) הלך לסדום דוקא. וראה גם לעיל יח, טז) "וישקיפו על פני סדום" (דוקא).

(23) אבל מ"ש לעיל (לך שם), "ואנשי סדום (דוקא) רעים וחטאים גו'" אינו מטעם חשיבות, אלא לפי שרק זה נוגע שם, ד"אעפ"כ לא נמנע לוט מלשכון עמהם" (רש"י שם).

(24) פרשתנו יח, ב, שם, לג, יט, טז.

(25) ומש' (לך יג, י') "לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה", אינו מפני חשיבותם, אלא לפי שעיקר ההשחיתה היתה בהם, שנשרפו (כדלקמן הערה 48).

ועד"ז מ"ש שם (יד, יא) "ויקחו את כל רכוש סדום ועמורה", לכאורה י"ל כי כן ה' בפועל, שלקחו רק רכושם ולא דשאר העיירות (ואולי מפני שהיו עיירות קטנות כו'). ואכ"מ.

(26) להעיר מהאזינו לב, לב ובפרש"י ("מעשה סדום ועמורה"). ישע"י א, י ובפרש"י שם. ועוד.

(27) יט, כה ד"ה מן השמים.

(28) יט, כ.

(29) וראה משכיל לדוד לך (יד, ב) שמתעם זה

לא נזכר בכתוב שם שם מלך בלע (צוער), כי שמות מלכי שאר ד' הערים רומזים על רשעתם, כפרשי" שם (הובא לקמן ריש ס"ג), משא"כ צוער שעונותי מועטין.

(כשנענשו על חטאם), דרשעת אדמה וצבונים היתה בעיקר בחטאים שבין אדם למקום, רע לשמים, משא"כ בסדום ו- עמורה ה' רע כפול, הן לשמים (שמרדו בה)³⁴ והיו עובדי ע"ז³⁵ והן לבריות, ואדרבה, עיקר הרשעה של סדום ועמו- רה אשר בגללה נענשו בעונש חמור כזה ה' (כמפורש בקרא')³⁶ "יד עני ואביון לא החזיקה", וכמובן גם בפרש"י פרשתנו³⁷ "הכצעקתה, צעקת ריבה אחת שהרגוה מיתה משונה על שנתנה מזון לעני" (וכמובן ג"כ מהנהגת אנשי סדום כשבאו המלאכים אל לוט³⁸).

ד. וע"פ זה מובן גם החילוק בין עונשם של הערים, עד שאין רש"י צריך לפרשו, כי מובן הוא מפרש"י לעיל:

בס"פ נח³⁹ מבאר רש"י ההבדל בין עונשם של דור המבול ושל דור הפלגה, וז"ל: "וכי איזו קשה של דור המבול או של דור הפלגה, אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו, ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם, אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו, ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם כו' למדת ששנאוי המחלוקת וגדול השלום".

לפני הפיכת סדום ועמורה (שקדמה ללידת יצחק בשנה אחת – ראה פרשתנו יח, י וברש"י שם).
 (34) רש"י לך לך יג, יג. וראה רד"ק שם.
 (35) נסמן לעיל הערה 16.
 (36) יח, כא. – אלא שרש"י הביאו רק כפירוש שני (ועוד מקדים "ורבותינו דרשו"), דאינו פשוטו ממש, כי כיצד יתכן לומר שהריגת "ריבה אחת" היתה ע"י תושבי ב' ערים (סדום ועמורה).
 (37) פרשתנו יט, ד ואילך. וראה רש"י שם, ב ד"ה ולינו.
 (38) יא, ט.

רש"י. אבל ראה תוד"ה לא ברכות ז, ב. רש"י פרשתנו יט, כ. ואכ"מ.

סאתן. וא"כ אמאי לא נענשו גם הם ע"י אש מן השמים?

ג. ויש לומר הביאור בזה, ע"פ פרש"י לעיל בפ' לך³⁰, בפירוש שמות המלכים, "ברע מלך סדום. . ברשע מלך עמורה שנאב מלך אדמה ושמאבר מלך צבונים", וז"ל³¹: "ברע – רע לשמים ורע לבריות: ברשע – שנתעלה ב- רשעו³²; שנאב – שונא אביו שבשמים: שמאבר – שם אבר לעוף ולקפוץ ו- למרוד בהקב"ה".

הרי בשני האחרונים מודגשת בשמם רק מרידתם נגד הקב"ה (בין אדם ל- מקום), ואילו אצל "ברע" ה' רע כפול – רע לשמים ורע לבריות. ובפשטות- זהו הפירוש ד"ברע" – ב' (סוגי) רע". ועפ"י נ"ל, דמ"ש רש"י אח"כ בפירוש "ברשע" – "שנתעלה ברשעו", היינו הוספה על "ברע", היינו שגם אצל "ברשע" היו ב' סוגי רשע ("ב' רשע"), לשמים ולבריות, ונקרא "ברשע" (לא "ברע") לפי "שנת- עלה ברשעו".

ויש לומר, שזהו גם החילוק בין רשעת אנשי ערים אלה בשנים הבאות³³

(30) שם.

(31) ומקורו בתנחומא שם (ח). – ובר"ר (פמ"ב, ה) נדרש בא"א. ואכ"מ.

(32) בדפוס ראשון ורוב כת"י רש"י שתח"י ליתא ד"ה ברע וד"ה ברשע. אבל ישנם בדפוס רש"י הנפוצים (ובדפוס שני 'וא' מכת"י רש"י שתח"י): ברע שה' רע. ברשע שה' רשע.

(33) לשיטת רש"י בפירוש עה"ת בפ' בא (יב, מ) – שברית בין הבתרים היתה שלשים שנה לפני לידת יצחק – מלחמת ד' מלכים עם החמשה בפ' לך (שקדמה לברית בין הבתרים, כסדרם בקרא. וכמפורש ברש"י לך טו, א), היתה בערך כט שנה

(*) אלא שברשע" מפרש. שנעשה רשע", ואילו בפרש"י "שנתעלה ברשעו".

(*) כ"כ ברבותינו בעה"ת לך יב, ד (בשית

יישוב העולם, היא המנגדת לעצם ה־בריאה⁴⁵.

ועפ"ז יש לבאר כפל הענין בכתוב⁴⁶ "קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס גו' והנני משחיתם את הארץ": "קץ כל בשר" ענינו עונש החוטאים על גודל חטאם, ולפי שמדובר בעון זנות וע"א, הרי העונש באופן של "קץ כל בשר", "אנדרלמוסאי כו' והורגת טובים ורעים" (ועונש כזה אינו מוגבל לזמן המבול, וכדיוק לשון רש"י "כל מקום שאתה מוצא זנות וע"א כו'"): "משא"כ על ידי ש"מלאה הארץ חמס (עון גול) . . הנני משחיתם את הארץ", וכפרש"י "עם ה־ארץ, שאף ג' טפחים של עומק המחרי־שה נמוחו ונטשטשו"⁴⁷, שעצם הארץ נשחתה, שדבר זה הוא לפי שהמבול לא ה' רק עונש על החוטאים אלא ענין של איבוד עצם הארץ (היפך בריאת העולם). ועפ"כ כל זה מובן גם לענינו – עונש סדום ועמורה כו'.

החילוק בין המטרת "גפרית ואש . . מן השמים" להפיכת הערים הוא, דב־הפיכת הערים נהרגו יושבי הערים וגם נחרב כל צמח האדמה⁴⁸, אבל אין בזה השחתת האדמה עצמה, וזוהי ההוספה בזה ש"וה' המטיר גו' גפרית ואש", ד־נוסף על יסורי הבריות, הרי עוד ועיקר, שבזה נשרפו הערים ונשחתו כליל⁴⁹.

הרי מפורש, שעונש דור המבול, ש־נשטפו ונאבדו, ה' בעיקר מפני ש"היו גולנים והיתה מריבה ביניהם". וכן מובן מפרש"י בריש פ' נח, עה"פ⁵⁰ "כי מלאה הארץ חמס" – "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל", היינו, דאע"פ שחטאו גם בעריות וע"א, כפרש"י שם גופא⁵¹, "ותשחת – לשון ערוה וע"א", ועד שזו היתה סיבת העונש באופן של "קץ כל בשר"⁵², כפרש"י שם "כל מקום שאתה מוצא זנות וע"א אנדרלמוסאי באה ל־עולם והורגת טובים ורעים", מ"מ, "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל".

ומבואר במפרשים⁵³ בטעם הדבר, כי גזל ומריבה הם היפך יישובו של עולם ומחזירים את העולם לתהו. ונ"ל בכוונת הדברים, דאין המבול רק עונש חמור על חטאים חמורים, אלא ענינו כעין חרטה על כללות בריאת האדם והעולם⁵⁴, שהנ־הגת הנבראים הביאה לידי כך שהקב"ה התחרט כביכול על עצם הבריאה, וב־מילא החריב עולמו אשר ברא, באופן של "וימח" את כל היקום גו', איבוד מוחלט⁵⁵. וזהו שהסיבה העיקרית לגזירה זו היא עון גזל ומריבה, כי רק הנהגה באופן שמחזיר את העולם לתהו, היפך

(39) ג. יג.

(40) שם, יא.

(41) ראה גו"א. אמרי שפר על פרש"י בשם תולדות יצחק. דברי דוד (להט"ז). צידה לדרך. דבק טוב בהגהה. וראיל משה (באר היטב). ועוד.

(42) ראה בכ"ז בארוכה לעיל ע' 35 ואילך.

(43) נח ז' כג.

(44) וייל שזה דיוק ל' רש"י הנ"ל, ואלו נשטפו⁵⁶ (ולא "נאבדו", כלשון רש"י עצמו שם אח"כ, וגם בנוגע לדור המבול) – כי "נשטפו" מורה על העדר וביטול המציאות לגמרי, משא"כ "נאבדו" שאינו מכריח שנתבטלה מציאותם (דיתכן שמצי־אותם קיימת אלא שאין יודעים היכן נמצאות).

(45) ראה תולדות יצחק (שהובא באמרי שפר שם), "היפך הכוונה הראשונה בבריאת העולם".

(46) בפרש"י הוא פירוש שני, אבל י"ל שה־חילוק בין שני הפירושים הוא רק בפירוש החיבות "את הארץ", אבל לכרע חלק מהארץ נמחה במי המבול. ולהעיר מרש"י נח ג' יג"ד.

(47) כלשון הכתוב כאן (ט, כה).

(48) ועפ"ז יובן ל' הכתוב לעיל (לך לך יג, י) "שחת ה' את סדום ואת עמורה", כי עיקר ענין ה־השחתה הוא בשריפת סדום ועמורה ולא (כ"כ)

דתיקון יומשכו ויתגלו גם ה"אורות דתהו" שהם למעלה ממדידה והגבלה, אלא כיון שיהי' ב"כלים דתיקון", אין בזה ענין של פירוד ושבירה, אלא אד-רבה, תכלית האחדות כו'.

ועפ"י יש לפרש מ"ש ביחזקאל⁵³ ש-לעתיד ישובו ערי סדום, "ושבתי את שביתהן את שבית סדום ובנותי", דיש לומר, שהתוכן הפנימי דשיבת ובנין ערים אלו הוא, שבזמן הגאולה יתגלו למטה אורות דתהו, אלא שאז יומשכו אורות אלה בכלים דתיקון דוקא (בנין, היפך השבירה).

וזהו גם מה שאמרו במדרש⁵⁴ "מ-צאתי⁵⁵ דוד עבדי, היכן מצאתי אותו בסדום", דלכאורה תמוה, כיצד יתכן שדוד מלכא משיחא יהי' שייך לסדום דוקא? אלא זהו מצד המעלה הפנימית שבה, גילוי אורות דתהו, ולכן "מצאתי אותו בסדום" דוקא, כי זהו ענינו של דוד מלכא משיחא, שעל ידו יהי' גילוי אורות דתהו (שלמעלה ממדידה והג-בלה), אלא שיומשכו בכלים דתיקון דוקא.

ועפ"י אולי יש לומר, שזהו התוכן הפנימי למעליותא שבשני סוגי הערים דסדום ובנות' שישבו לעתיד לבוא: סדום ועמורה (שנשרפו) רוממות על אורות דתהו שלמעלה ממדידה והגבלה, ושתי הערים אדמה וצבונים (שהם ע"ד דור הפלגה⁵⁶ כנ"ל, שלא הי' שם (כ"כ)

(ע"ד⁴⁹ "הנני משחיתם את הארץ" ע"י ה-מבול⁴⁹).

ולכן הוטל עונש זה רק על סדום ועמורה, שעיקר חטאם הי' בין אדם לחבירו (ע"ד עונש דור המבול לפי ש"היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם"), משא"כ אדמה וצבונים שעיקר חטאם הי' בין אדם למקום נענשו רק בהפיכה.

ה. ובפנימיות הענינים יש לומר:

מבואר בחסידות⁵⁰ בטעם עונש סדום, שנאבד ונחרב לגמרי, כי הנהגת סדום, היפך השלום ואחדות, היא ע"ד עולם התהו, שבתהו "כל א' בפני עצמו, ענפין מתפרדין", וזהו טעם המ"ד⁵¹ ד"האומר שלי שלי ושלך שלך. . . זו מדת סדום", כי עצם ענין הפירוד וההתחלקות זמ"ז הי' כענין עולם התהו, ענפין מתפרדין. וזהו"ע איבוד סדום ועמורה כו', שהוא ע"ד ה"שבירה" דעולם התהו (כמחז"ל⁵² "שהי' בורא עולמות ומחריבן"), שמטרתו הוא "סותר ע"מ לבנות", בשביל בריאת עולם התיקון שענינו עולם של התכללות ואחדות כו'.

אמנם, תכלית הכוונה היא, שב"כלים"

בהפכת הערים. וראה ל' הכתוב יט, כח"כט. ישע"י א, ט (וראה שם, ז). שם יג, ט. ירמ' מט, יח, ג, מ (רשכני"ם). עמוס ד, יא (מוצל משרפה). ואכ"מ.

(49) ולא ממש (ראה לעיל שם"י).

(49) ראה תוספתא תענית פ"ב, יא. יל"ש נח רמז פזא ב"ר פרשתנו פמ"ט, ט"י.

(50) אזה"ת פרשתנו צט, ב ואילך. וראה תרי"ח

נח (עז, א). פרשתנו (קח, ג). ובכ"מ.

(51) אבות פ"ה מ"י.

(52) ב"ר פ"ג, ז.

(*) וראה ל' ש"ת חוברת ו' (קהלת תשנ"ה) ע' המויל.

(*) וראה ל' ש"ת חוברת שם (ע' 89) המויל.

(53) טז, נג. וראה ש"ה חלק תושב"כ פ' לך (רעט, א), וע"ש שזהו הטעם שאברהם השתדל כ"כ בהצלת סדום.

(54) ב"ר פרשתנו (פ"ג, י. הובא בש"ה שם), וראה יבמות עז, א. אמרי אדה"ת תקס"ו ריש ע' תג.

(55) תהלים פט, כא.

(56) ראה דרושי הפלגה בתו"א, תרי"ח ואה"ת

ענין הגזל ומריבה) הוא ע"ד ענין
ההתכללות דכלים דתיקון⁵⁷ – ושיבת

כל ד' הערים יחד מורה על חיבור
והתאחדות אורות דתהו וכלים דתיקון.

(מש"חות ש"פ וירא וח"ש תשמ"ג,

ש"פ נח תשמ"ב)

(כרך ו) פ' נח – ע"ד השייכות דדור ההפלה
להתכללות דעולם התיקון (נזכר באוה"ת פרשתנו
שם (ק, א)).

(57) אלא שבאוה"ת פרשתנו שם, שעונש סדום

הוא „כמו שבה"ב ויהפוך את הערים וכיו" – שזה ה'
גם בשני ערים הנ"ל.

וירא ג

תיכף כשנצטווה „קח נא את בנך“ (שזהו בסתירה להבטחת הקב"ה „כי ביצחק יקרא לך זרע“)?

גם יש לדייק:

מקורו של מאמר זה הוא בבראשית רבה¹, אבל שם לפנינו, נוסף לזה שהובא בשם ר' אחאי (ולא ר' אבא), עם עוד שינויי לשון² – יש גם שינוי עיקרי בתוכן:

במדרש איתא „א"ר אחא התחיל אברהם תמי³, אין הדברים הללו אלא דברים של תימה, אתמול אמרת כו"⁴, היינו שאברהם תמה על הנהגת הקב"ה. וגם לפי הגירסא⁵ (שקרובה ללשון רש"י) „אף את לפניך שיחות (בתמי)“, הרי הכוונה בזה היא, כמ"ש בפירוש המד"ר המיוחס לרש"י (ועד"ז הוא בילקוטין) „אמר אברהם כביכול יש לפניך שיחות ככני אדם שמחליפין דיבורין“:

משא"כ בפרש"י הגירסא „א"ל אברהם אפרש לפניך את שיחתי“ – שלשון זו אינה ביטוי של תמי כלפי מעלה, ואינה מוסבת על „שיחות“ (דברי) הקב"ה, אלא על דברי אברהם („שיחתי“).

ויש להבין (א) למה בחר רש"י בגירסא זו דוקא. (ב) מהו תוכן הקדמה

א. „ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה גו"⁶, ובפרש"י על „כי עתה ידעתי“ (ד"ה הא) מביא מאמרו של ר' אבאי „א"ל אברהם אפרש לפניך את שיחתי אתמול אמרת לני כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ואמרתי קח נא את בנך עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער א"ל הקב"ה לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה⁷ כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה לא אמרתי לך שחטה-אלא העלהו-אסקתי אחתי-ה] עלית אותו – הורידו[.

וכבר תמהו מפרשים:

(א) מנ"ל לרש"י כ"ז בפשוטו של מקרא? איפה מרומז ב„כי עתה ידעתי“ שאברהם תמה, אתמול אמרת לי כו' וחר-זרת ואמרתי כו", והקב"ה השיבו דמוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטהו כו".

(ב) למה תמה אברהם רק כאשר נצ-טווה „אל תשלח ידך גו", ולא לפניז –

(1) פרשתנו כב, יב.

(2) ראה לקמן בפנים בהמשך הסעיף ובהנסמך שם.

(3) פרשתנו כא, יב. וראה לקמן הערה 17 ב' שוה"ג הב'.

(4) כב, ב.

(5) תהלים פט, לה.

(6) ראה יפה תואר (השלם) לב"ר פנ"ו, ח (יב). נזר הקדש (השלם) לפניז (שם, ב). וכן במפרשי רש"י – דברי דוד כאן. ס' חלקי אבנים על פרש"י (פירדא, תג"ן. וכמ"פ לאח"ז). באר יצחק. באר בשדה. מלאכת הקודש. ועוד.

(7) ולהעיר שבדפוס א' וב' דפרש"י, וכן ברוכ כתי"רש"י שתח"י – ד"ה זה ליתא. וראה הערה 18.

(8) שם.

(9) וכ"ה בתנחומא באבער פרשתנו מ. וראה ב"ר הוצאת תיאודור-אלבך שם בחילופי נוסחאות.

(10) וראה בפרטיות בב"ר הוצאה הנ"ל ובחי-לופי נוסחאות שם.

(11) כ"ה בב"ר הוצאה הנ"ל. וראה חילופי נוסחאות שם.

(12) שמעוני – פרשתנו רמז קא.